

3. DÜNYA SAVAŞI ve TÜRKİYE YÜZYILI

Prof. Dr. KUDRET BÜLBÜL*

Emperyalist paylaşım karşı, adalete, merhamete, müsavata çağrı...

İnsanlar ve ülkeler gibi tarihlerin de kırılma anları, dönüm noktaları vardır. Bu dönüm noktaları içerisinde yaşanılırken çok hissedilmeyebilir. Ama tarihin akışını değiştirenler bu kırılma anlarının, dönüm noktalarının farkında olanlardır. Bu makalede, tarihin çok önemli bir kırılma anı içerisinde olduğumuzu düşündüğümünden, küresel bir analiz yaparak bu kırılma anında küresel bağlamda Türkiye'nin yerini, rolünü, görünümünü ve değerini tartışmak istiyorum.

Eski hal muhal, ya yeni hal ya izmihlal

Dünya tarihinin, esasen, belirli bir süre varlığını sürdüren “yeni dünya düzenleri” tarihi olduğu söylenebilir. Kurulan her küresel düzen önceki düzenlere göre yenidir. Bununla birlikte, yeni dünya düzeni ya da küresel hegemonya arayışlarının hiçbiri yeni değildir. Son birkaç yüzyıla baktığımızda kabaca şu düzenler akla gelebilir: Pax Ottomana, Vestfalya, İngiltere hegemonyasında güneş batmayan imparatorluk, Pax Americana ve yakın dönemde soğuk savaş düzeni..

Son olarak bugün 50 yaş ve üzeri olanların az çok içerisinde yaşadığı soğuk savaş düzenine şahit

1 AYBÜ/TBMM Dış İlişkiler ve Protokol Başkanı

olduk. ABD ve Rusya eksenli, iki kutuplu bu düzen, Berlin duvarının yıkılmasıyla sembolize edilerek, reel komünizmin çöküşüyle 1989’da sona erdi.

Soğuk savaş düzeninden sonra, ABD merkezli tek kutuplu mu yoksa çok kutuplu bir dünya düzeninin mi kurulacağı uzunca tartışıldı. Bu tartışmalar ve bu doğrultuda emperyalist mücadeleler yoğun bir biçimde bugün de sürüyor. Oluşan yeni koşullarda ABD hegemonyasının sürdürülebilmesi için medeniyetlerin çatışmasını amaçlayan Huntigton’un Medeniyetler Çatışması makalesi ile başlayan, Bush döneminde “yeni dünya düzeni” kavramıyla ortaya konmak istenen esasen ABD merkezli, tek kutuplu bir dünya düzeni arzusudur.

“Ancient rejim” ve yeni arayışlar

Bugün gelinen noktada, dünya tarihi açısından bakıldığında, önceki yüzyıllarda şahit olduğumuz duruma bir kez daha şahit oluyoruz. Eski düzenin sahipleri, eski düzenlerini sürdürmek için var güçleriyle çabalyorlar. Karşılarında yeni güç odaklarının oluşmaması için her türlü legal, illegal müdahaleyi yapıyorlar. Aynı çaba, gayret ve hareketliliği yeni düzen arayışı içinde olanlar da gösteriyor. Bu durum Fransız devrimi sırasındaki arayışları, Emanuel Sieyes’in yazdığı “Üçüncü Sınıf Nedir?” risalesini hatırlatıyor. Risalesinde Sieyes, mevcut rejimde 3. Sınıf (halk, millet, toplum) nedir diye sorar. Cevabını de kendisi verir: Hiçbir şey. Peki ne istemektedir?: Mevcut düzen içinde bir şey. Sieyes’in risalesi bugünün

küresel muktedirler ve geri kalanlar bağlamında yeniden okunabilir.

Eski düzenin sahipleri ve yeni düzen arayışlarının aktörleri için yeni olsa da aslında tarihin akışı içinde yeni bir durum yok. Her düzen değişimindeki büyük güçlerin çekilişi ve yeni güçlerin doğuşuna dair çatışmaları bir kez daha yaşıyoruz. Kurulacak yeni düzen ve bu düzenin öncü aktörleri henüz doğmamış olsa da eski düzenin sürdürülemeyeceği aşikar. Yaklaşık yüzyıl öncesi gibi bir noktadayız: Eski hal muhal, ya yeni hal, ya izmihlal..

Kuşkusuz yeni düzen arayışları, sancısız, çatışmasız olmayacak. Önceki düzen değişimlerinde gördüğümüz gibi çok kanlı, çok ölümlü bir dünya yine bizi bekliyor. Bu bağlamda yaşanmakta olan çatışma alanlarına ve aktörlerine biraz değinebiliriz.

Ukrayna'nın araçsallaştırılması

Küresel düzen değişiminin çatışma alanlarından biri ve tarafların yaklaşımı Ukrayna-Rusya savaşında net bir biçimde gözlemlenebilir. Rusya eski emperyal dönemlerine öykünerek işgalci politikalarını Ukrayna'da da sürdürmek istiyor. Rusya'nın bu eğiliminin ve emellerinin farkında olan Batı bloğu Rusya'yı zayıflatmak için Ukrayna'yı araçsallaştırmış durumda. Batı bloğu NATO'ya alacakmış gibi umut vererek bir taraftan Ukrayna'yı cesaretlendirirken, üzerindeki tehdit algısını yükselterek diğer taraftan Rusya'nın saldırganlığını artırıyor. Gelinen noktada ABD açısından Ukrayna, Rusya'yı zayıflatmanın bir aracına, arazisine, sahasına dönüştürülmüş durumda.

Küresel emperyal planlar en acımasız bir biçimde uygulanırken olan Ukrayna'ya, Ukrayna'daki on milyonlarca masum insanlara, çocuklara, kadınlara, sivillere oluyor. Ama Ukrayna üzerinden çatışan taraflar için böylesi bir insani, ahlaki, vicdani bakışın hiçbir değeri yok. Onlar emperyalist arayışlarını rasyonelize, maksimize etme peşindedir. Ukrayna'daki savaşa bakıldığında taraflar, pozisyonlarını hiçbir değer, ilke ve ahlak ile sınırlandırılmamış, sadece menfaat ve çıkar endeksli bir akıl ile meşrulaştırıyorlar. Böyle bir bakış açısı 1. ve 2. Dünya Savaşının da temel nedenlerinden biriydi. Ukrayna-Rusya savaşında insani, ahlaki, vicdani bir duruş, bakış ve çözüm geliştirmek isteyen belki de sadece Türkiye'dir. Ama onca küresel emperyalist kavga içerisinde Türkiye'nin arayışı yeterince görülüyor, sesi yeterince duyulmuyor.

Çin Nereye?

Cari düzeni sürdürme ve yeni düzen arayışlarına dair çatışmaların belki de en yoğun biçimde yaşandığı coğrafya Uzakdoğu'dur. Mevcut çökmekte olan küresel düzenin baş aktörü olarak ABD artık Çin ile rekabet edemez hale gelmektedir. Çin'in ekonomik olarak ticaretin genel ve ahlaki kurallarına uymadan büyüme çabalarına ABD de daha önce ilan ettiği kurallara uymayarak cevap vermektedir. Esasen burada da yeni bir durum yok. İlkesiz, kuralsız, sınırsız emperyalist mücadelenin önceki örneklerinin yeni bir versiyonunu hep birlikte izliyoruz.

Çin'in durdurulamaz yükselişi hızla devam ediyor. Gelecekte daha da belirgin hale gelecek olan Çin hegemonyasının insanlığa neler getireceği tam bir muamma. Çünkü Çin kapalı bir kutu, bilinmez, öngörülmez bir güç olarak geliyor. Mevcut küresel aktörler de durduramadıkları Çin'in gelişimini sekteye uğratmak için her türlü engellemeyi yapmak, her türlü fırsatı kendi lehlerine çevirmek için ellerinden geleni yapıyorlar. Küresel aktörler, ortaya çıkabilecek yeni aktörleri zayıflatmak için belirli bir potansiyele sahip her ülkeye karşı benzer politikalar izliyorlar. Bu durumun Türkiye'ye yansımaları PKK ve FETÖ'ye verilen destek, Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı kışkırtılması şeklinde görüyoruz.

Çin-ABD çatışması bağlamında 3. Dünya savaşı olarak da nitelendirilebilecek tüm dünya için son derece ölümcül olabilecek bir savaşı engelleyen şimdilik Çin'in ABD'ye karşı mücadelesinde henüz askeri teknolojiye başvurmamış olmasıdır. Çin örneğinde Batı bloğu, üstün olduğunu düşündüğü askeri teknolojiye daha rahat başvurabilirken ya da başvurabileceğini hissettirirken, Çin bu çatışmayı, şimdilik ekonomik, ticari ve teknolojik alanda tutmayı yeğliyor. Öncesi düzen değişimlerinde gözlemlendiği gibi, Çin'in ya da yükselmekte olan her yeni aktörün ilanihaye askeri teknolojiye kaçınması düşünülemez. Dolayısı ile tüm dünyamız için tam bir yıkıma dönüşebilecek böylesi bir savaşı ön görmek kehanet olmasa gerek.

Dünya için böylesi bir yıkımın eşliğinde iken bazı aydınlarımız meselenin hala ABD içi değişimlerle ya da gelişmelerle açıklanabileceğini zehabında lar. Bu noktada bir anımı paylaşmak isterim.

ABD Başkanı Biden'in yeni seçildiği sırada, ABD'deki etkin merkezleri ziyaret edip Türkiye'ye dönen, saygın bir öğretim üyesinin dar bir topluluğa yaptığı bir

konusmaya dinleyici olarak katılmışım. ABD’de katıldığı toplantıların ve ziyaret ettiği yerlerin de etkisi ile olsa gerek bu öğretim üyemiz yoğun bir biçimde, Biden’in seçim mottosunu tekrar ederek, ABD’nin geri dönmekte olduğunu, Türkiye’yi, Çin’i ve başka ülkeleri uyaracağını, onlara karşı etkin eylemlerde bulunacağına dair ifadeler kullandı. Konuşmasının sonunda ben de söz olarak şöyle bir değerlendirmede bulundum: Sayın hocamıza konuşması için teşekkür ettikten sonra, değerlendirmesinin bana Osmanlı son döneminde yazılmış Koçi Bey Risaleleri, Katip Çelebi’nin, Defterdar Sarı Mehmet Çelebi’nin Osmanlı’nın gerileme nedenlerine dair yazdığı eserleri karşılaştırdığını ifade ettim. Bu eserler kuşkusuz son derece değerli eserler. Ama Osmanlı’nın gerileme nedenlerini genellikle iç gelişmelerle açıklıyorlar, değişen dünya koşullarından pek bahsetmiyorlar. Benzer şekilde hocamıza, ABD’deki ve dünyadaki gelişmelerin sadece ABD iç gelişmeleri ile açıklanamayacağını belirttim. 1980’lerde Çin’in dünya ekonomisinde yeri %1 iken bugün yerinin %20’lere geldiğini, %1 iken Çin ile mücadele edemeyen ABD’nin bugün nasıl mücadele edebileceğini sordum. 1980’lerden bugüne ABD’nin cumhuriyetçilerden ve demokratlardan olmak üzere 8 Başkan değiştirmiş olduğunu (Carter, Reagan, Baba Bush, Clinton, oğul Bush, Obama, Trump ve Biden) dolayısı ile meselenin Trump-Biden ya da ABD’nin başkan değiştirmesi meselesi olmadığını, meselenin yapısal ve küresel olduğunu ifade ettim. Her çekilmekte olan güç gibi ABD de geri dönmek isteyebilir. Ama geri dönebilse bile artık döndüğü yerde eski dünya yok.

Küreselleşmeden yeterince kazanamayan bir Batı ve İslam karşıtlığı

İçerisinde yaşadığımız zaman dilimindeki bir başka çatışma alanı, Batı’da ve özellikle Avrupa’da artan, artık İslamofobiyi (İslam korkusunu) fersah fersah aşan İslam karşıtlığıdır. Pek çok Batı ülkesinde Müslümanların işyerlerine, camilerine, dernek ve vakıflarına açıkça saldırılar yapılmaktadır. Başka yaşam biçimlerine, onların kutsallarına açıkça saldırı ve tehdit niteliğinde görülecek şekilde Kur’an-ı Kerim’i parçalamalar, yakmalar sıklıkla görülmektedir. Avrupa’da cami yakma, işyeri yakma hatta bazen diri diri insan yakma sıklıkla görülmüyorsa, son İsveç, Hollanda ve Danimarka örneğinde görüldüğü üzere, Kur’an-ı Kerim yakmak şiddeti, nefreti, farklı yaşam biçimlerini ortadan kaldırmayı körükleyen ve bu boyutu ile insanlığa karşı ağır bir

suç, açık, gerçek ve yakın bir tehdit demektir.

Özelde Avrupa’daki genelde Batı’daki bu gelişmeler esasen Batı’nın gittikçe içe kapanmasının, özgüvenini, çoğulculuğunu kaybetmesinin göstergeleridir. Bu nedenle kriz Müslümanların, Türklerin, yabancıların değil, Avrupa’nın krizidir. Bu krizin siyasal, sosyolojik, ekonomik, stratejik, kültürel vd. birçok boyutu bulunmakla birlikte krizin tetikleyen en temel unsurlardan biri küreselleşmedir. Daha doğrusu küreselleşme süreçlerinden, beklenenin tersine, Batı’nın yeterince kazançlı çık/a/mamasıdır. Çin, Hindistan, Brezilya, Türkiye gibi ülkelerin bu süreçten daha kazançlı çıkmasıdır. Yakın dönemde, bütün baskıcı ve diğer ülkeleri tehdit edici politikalarına rağmen küreselleşme süreçlerinden Batı’nın çok fazla kazançlı çıkacağı bir gelecek görünmüyor. Bu durum Batı açısından daha fazla Neo-nazi ve Neo-faşist partilerin iktidara gelmesi, kendi krizini daha fazla göçmenlere, Müslümanlara yansıtması anlamına geliyor. Daha fazla içe kapanan bir Avrupa ise önce içerisinde barındırdığı farklılıkları, sonra kendini ve dünyayı daha fazla yakması demektir.

İlkesiz, değersiz ve aktör olmaktan çıkmış bir AB

Avrupa Birliği izlediği ve dillendirdiği politikalarla bir dönem bölgesel istikrarın, barışın, gelişmenin adresiydi. Hiçbir dönem küresel arenada başat bir güç ol/a/masa da meşruiyetini, ortaya koyduğu ilkelerden ve savunduğu değerlerden alan bir figürdü. Ama AB yakın dönemde izlediği politikalarla küresel arenada kendisini öne çıkaran temel ilke ve değerlerinden oldukça uzaklaşmış durumdadır. AB’li bir yetkilinin belirttiği gibi bugün AB, “üyelik için kendine başvursa AB üyesi olamayacak” bir duruma düşmüştür. Küresel arenada zaten askeri bir ağırlığı olmayan yakın dönemde savunduğu temel ilke ve değerlerden de uzaklaşan bir AB’nin küresel siyasette artık bir ağırlığının kalmayacağı açıktır. İngiltere’nin ayrılması ile güç kaybeden, ABD’nin baskısı ile Ukrayna-Rusya savaşı sırasında özerk bir duruş geliştiremeyen AB’nin yakın dönemde yaşadığı süreç esasen yukarıda ifade edilen durumunun bir yansımasıdır.

3. Dünya Savaşı

Eski düzenin artık sürdürülemez hale geldiği, yeni düzen arayışlarının açık bir çatışmaya ve sa-

vaşa dönüştüğü günümüz dünyasında 3. Dünya Savaşı olasılığı, yakın dönemde hiç olmadığı kadar bugün açık ve yakın bir tehlike olarak önümüzde durmaktadır. İnsanlığın “geliştirdiği” sadece kendini değil, içerisindeki bütün canlılarıyla birlikte tüm gezegeni yok etme kapasitesini düşündüğümüzde olası bir küresel emperyalist savaşın sonuçları ilk ikisinden kuşkusuz çok daha farklı olacaktır. Sonuçları kestirilemeyen böyle bir savaşın yaratacağı yıkım, tüm öngörülerini fersah fersah aşacaktır. Maliyeti çoğunlukla komşu ülkelere bırakılmış olsa da küresel emperyalist aktörlerin yarattığı göç olgusunun tüm dünyada yerleşik düzenleri tehdit etmesi, olası bir 3. Dünya Savaşının sonuçlarının öncül ipuçları olarak görülebilir.

Adalete, merhamete, müsavata çağrı ve Türkiye yüzyılı

Sadece insan türünün değil, bütün canlıların ve gezegenimizin geleceğini tehlikeye atabilecek böyle bir emperyalist kamplaşmayı kesen, insanlığı ölümcül uçurumun eşiğinden döndürebilecek olan adalet, merhamet, müsavat eksenli başka bir eksen acil bir gerekliliktir.

Türkiye, böyle bir ihtiyacı ve çağrıyı Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın “dünya beşten büyüktür” mottosu ile uzun zamandır dillendiriyor. Türkiye bugün geçmişte AB'nin eksik de olsa sahiplendiği ama yakın dönemde ihmal ettiği ilke ve değer eksenli bir dünyayı savunuyor. Sadece savunmanın ötesinde, Türkiye göçmen politikasıyla Doğudan ve Batıdan insanlığın umut kaynağı ve sığınağı oldu. Sahip olduğu medeniyet değerleri nedeniyle uyguladığı bu politika, sığınmacılar nedeniyle Batılı ülkelerin aşırı sağ ve sol partilere daha

da kaymasını engellediğinden, aynı zamanda Batılı demokrasilere çok değerli bir katkıdır. Benzer şekilde Ukrayna üzerinden küresel aktörler emperyalist çıkarlarını maksimize etme peşinde koşarken Türkiye, tarafları ateşkes için bir araya getirme, esir değişimi, küresel gıda krizini önleme ve özellikle fakir ülkeler için kesilen tahıl zincirini tekrar sağlamasıyla çok hayati bir rol oynamıştır.

Tüm uğraşlarına rağmen tek başına Türkiye'nin daha adil bir dünya, daha adil bir paylaşım çabaları/çağrıları, emperyalist paylaşım savaşlarını durdurmaya yetmemektedir. Bunun için Bağlantısızlar Hareketi gibi, selim akıl, ahlak, merhamet ve vicdan sahibi bütün ülkelerin içerisinde yer aldığı bir küresel adalet hareketi acil bir gerekliliktir.

İnsanlığın kendini yok etmek için geliştirdiği insanlık dışı teknolojiler düşündüğünde, belki de insanlığın sonunu getirebilecek 3. bir paylaşım savaşını engelleyebilecek köşe taşları ancak Türkiye gibi ülkelerin izleyeceği adalet, merhamet ve müsavat temelli politikalarla döşenebilir.

Türkiye'nin oynamaya başladığı, oynamadığı takdirde dünyamızı çok ciddi krizlerin beklediği küresel rolünün devam etmesi için yürüyüşünü başlattığı Türkiye yüzyılına kesintisiz sürmesi gerekiyor. Çünkü bu yürüyüş, Türkiye için olduğu kadar, daha fazla adalet, merhamet, müsavat, ihsan, barış ve huzur içinde bir dünya belki de son umuttur.

Sadece insanlık için değil, tüm canlılar ve gezegenimiz için de..